

TARİH VE SOSYOLOJİ BÖLÜMLERİ İÇİN YENİ ARAYIŞLAR:
GERONTO-TARİH ve GERONTO-SOSYOLOJİYusuf ARSLAN¹

Özet

Geronto tarih ve geronto sosyoloji, yaşlı insanlarla bilimsel bir amaç için yapılan görüşmelere verilen addır. Dünyada 300 milyondan fazla Türkiye’de ise 4 milyon fazla yaşlı nüfus vardır. Bu makalenin odak noktası da yaşlıları merkezine alan bir meraktan oluşmaktadır. Yaşlıların toplum, toplumsal yapı, gelenek, inançlar ve tarihle ilgili yazılı belgelerde yer almayan yeni bilgiler üretebilecek bir rezerv potansiyeli var mıdır? Yaşlı insanların hafızalarından bilimsel veriler elde edilebilir mi? Yaşlı insanların bilgileri tarih ve sosyoloji araştırmalarında kullanılmaya elverişli mi? Onların belleklerinde taşıdığı bilgileri arşiv belgeleri kadar önemli kabul etmeli miyiz? Geronto tarih ve geronto sosyoloji giderek daha çok öğrenci tarafından eleştirilen tarih ve sosyoloji bölümlerindeki eğitime bir ilgi ve çeşitlilik kazandırabilir mi?

Anahtar Kelimeler: Geronto tarih, geronto sosyoloji, yaşlılık, yaşlı, sözlü tarih, sözlü sosyoloji.

NEW SEARCHS FOR HISTORY AND SOCIOLOGY DEPARTMENTS:
GERONTO-HISTORY AND GERONTO- SOCIOLOGY

Abstract

Geronto history and Geronto sociology is given to negotiations with elderly people for a scientific purpose. In the world there are more than 300 million in Turkey, 4 million more elderly population. The focal point of this article is also the center of the elderly: Is it really for the elderly to have a reserve potential to produce new information that is not included in written documents about society, social structure, tradition, beliefs and history? Can some scientific data be obtained from the memory of old people? Can the information of older people be used in history and sociology scientific research? Should we regard the information they keep in their memory as important as archive documents? Could geronto history and geronto sociology be increasingly attracted to the students in the history and sociology departments that have been criticized by the students for their interest and diversity?

Keywords: Geronto history, geronto sociology, old age, elderly, oral history, oral sociology.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

Giriş

Gerontoloji Yunanca “gérōn, géront”, “ihtiyar” ve “logie”, “bilim” anlamına gelir. Dolayısıyla gerontoloji yaşlılığın bilimi anlamına gelmektedir. Yaşlılarla yapılan tarih çalışmalarına Geronto-Tarih veya Gerontolojik tarih denilir. Yaşlıları bilgi kaynağı olarak gören çalışmalara genel bir ad olarak sözlü tarih denilmektedir. Bu noktada geronto tarih ile sözlü tarihin aynı şey olup olmadığı hususunu açıklamak gerekmektedir. Thompson’a göre sözlü tarih, çeşitli toplumlardan ve kültürlerden insanları dinleyerek, hatıralarını, deneyimlerini kaydedip yorumlamaktır (2006: 23). Ingram ise görgü tanığı ile onu dinleyen kişinin belirli kurallara göre maziye dair derinlemesine yaptıkları mülakat olarak tanımlıyor sözlü tarihi (2003:52-53). Bununla birlikte Kyvig ve Marty sözlü tarihi, “...*tarihi olaylarla ilgili birinci elden bilgiye sahip kişilerden elde edilen bilgiyi kaydetmenin ve bunu toplam tarihsel bilgiye eklemenin bir yolu...*” (2011:73) olarak tanımlamaktadır. Geronto tarih, sadece yaşlılara odaklanmasıyla sözlü tarihten ayrılır. Fakat yine de sözlü tarihten ayrı düşünmek imkansızdır. Sözlü tarih ile geronto tarihçilik çift yumurta ikizleri gibidir. Biri olmadan diğerini düşünmek imkânsız gibidir. Her iki tarihçilikte yaşlıları “*yaşayan belgeler*” olarak görür ve tanımlar. Onların tecrübelerini tarih yazımına dahil eder. İki tarih arasındaki farkı nitelik olarak değil, demografik bir fark olarak belirtmek gerekir.

Geronto-Sosyoloji ise yaşlı insanlarla sosyolojik bir amaç için yapılan görüşmelere denir. Buna sözlü sosyoloji demekte mümkündür. Buna göre her yaşlı bir zamanlar toplumsal yapının belli noktasında bulunmuş olduğundan sosyal yapı hakkında bilgi sahibidir. Sosyal gruplarda, kurumlarda görev almıştır. İşbirliğinde bulunmuştur, rekabet etmiştir, otoriter davranmıştır, siyasete katılmış, normlara uymuş yada karşı çıkmıştır. Toplumsal yapının içinde doğumdan itibaren bizatihi bulunmuş, deneyimlemiştir. Bu nedenle resmi belge ve istatistiklerde yer almayan bilgileri yaşayarak öğrenmiş, hafızasına kaydetmiştir. Sosyolojiyle ilgili tüm konularda hafızada saklı tutulan bu bilgiyi toplamak için sözlü sosyolojiden yararlanılır. İster kır, ister, kent, ister sanayi veya başka bir sosyoloji dalı olsun sadece yazılı belgelerle anlaşılabilir gibi değildir. Mesela Çekmeköy’ün sosyal ve sınıfsal yapısını, toplumsal değişimini resmi verilerle anlamak imkansızken sözlü sosyoloji ile muazzam bilgiler edinilmiştir. 1950’lerde küçük bir köy iken bugün büyük bir kent olan Batman’ın toplumsal değişimi yazılı kaynaklarda renksiz ve sınırlı, sözlü kaynaklardaysa çeşitli ve

zengin şekilde anlatılmaktadır. Bir geronto sosyolog için yaşlıların bilgilerini hesaba katan sözlü sosyoloji olmadan yapılan açıklama ve genellemeleri zengin, çeşitli ve doyurucu kabul etmek güçtür.

Bir hususu daha açıklıkla belirtmek gerekir ki geronto sosyoloji ile yaşlılık sosyolojisi farklı şeylerdir. Yaşlılık sosyolojisi, yaşlanma olgusunu sosyolojik boyutlarıyla araştırmak iken, geronto sosyoloji bilimsel metoda uygun şekilde yaşlı kişilerle toplumsal konular hakkında görüşmeler yaparak bilgi toplamak anlamına gelir. Yaşlılık sosyolojisi sosyolojinin bir dalı, geronto sosyoloji toplumsal konularda yeni bir araştırma tekniğidir.

Geronto tarih ve geronto sosyoloji sosyal bilimlerin en eski biçimidir. Geronto sosyoloji, bir Fransız entelektüeli olan Comte ortaya çıkmadan daha önce vardı ve sosyolojinin en eski biçimiydi. İnsanlar geçmişten beri geronto sosyolojiye değer vermişlerdi. Avcı- Toplayıcı toplumlarda toplumsal tecrübe ve bilginin kaynağı yaşlılardı. Klan toplumlarında da yaşam hakkındaki bilgilerin edinildiği kaynak klanın yaşlılarıydı. Hatta en yaşlı insanlar klanın en bilgisi kabul edilir, klanın yönetimi ona verilirdi. Klan içerisinde ve farklı klanlar arasında yaşlıların daima saygın ve özel bir mevkisi vardı. Antik Yunan, Roma, Mısır, Hint, Çin, Mezopotamya toplumlarında yaşlıların üstün tutulduğu bilinmektedir. Kaşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hacıp'in Divan ve Kutadgu Bilig eserlerinde Türk toplumunda yaşlıların bilgeliğinden, yol göstericiliğinden övgüyle bahsedilirdi. Yine Dede Korkut'un bilgeliği, yol göstericiliği, zekiliği bilinmektedir. Aksakal dedikleri yaşlıların tecrübe ve bilgilerine itibar edilirdi. Herodot'tan (1973) başlayarak Evliya Çelebi, Aşık Paşazade gibi ünlü tarih simaları yaşlıların yol göstericiliğini esas almış, yazdıkları eserlerde yaşlıları toplumsal bilgi kaynağı olarak görmüş ve anlamışlardır. Eserlerindeki pek çok ayrıntıyı edindikleri yaşlılara duydukları minneti ifade etmişlerdir.

Cumhuriyet'ten sonra Halkevlerinin gerek geronto tarih ve gerekse geronto sosyoloji çalışması yaptıkları biliniyor. Danacıoğlu, (2008) Halkevlerinin yaşlıları bilimsel belge olarak gördüklerini, yaşlıları kapsayan bir dizi derleme faaliyeti gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Ankara'da Ülkü, İstanbul'da Yenitürk, İzmir'de Fikirler dergileri çok sayıda folklor çalışmaları, masallar, halk inançları, öyküler, fıkralar, etnografik incelemelerini Halkevleri bünyesinde gerçekleştirmişlerdir.

Halkevleri dışında Türk Ocakları, Köy enstitüleri gibi kurumlar da geronto tarih ve geronto sosyoloji çalışmalarında bulunan kurumlar olarak akla gelir.

Eröz (1977), Giyik (1992), Aydın (1992), Gezik (2000), Çem (1999-2009), Aksoy (2007), Sarı(2007), Sılan (2010a), Araz (1995), Kutlu'nun (1987) çalışmalarında geronto tarih ve geronto sosyolojiye başvurdukları bilinir. Örneğin Kutlu'nun "Şavak" göçer toplumu ile ilgili bilgilerinin 5/1'i yazılı kaynaklardan oluşmaktayken geri kalan 5/4'ü sözlü kaynaklardan edinilmiş sözlü sosyolojidir. Yaşlılar olmadan Şavak toplumu hakkındaki yazılacak bütün eserlerin eksik yönleri olacağı muhakkaktır.

Gittikçe artan sayıda taraftar toplamaya başlayan geronto tarih ve geronto sosyoloji ne zaman ve neden önem kaybetmiştir? Danacıoğlu, bu branşların önem kaybetmesini bilimin 19.yüzyılda "nesnellığe", "belgeye dayanmaya" başlamasının pozitivist gerekçelerle meşrulaşması çabalarına girişilmesiyle sözlü kaynak kullanımının dışlandığını ve böylece önem kaybettiğini belirlemiştir (2008). Bununla birlikte ne geronto tarihe ne de geronto sosyolojiye dayalı bilim anlayışı hiçbir zaman tam anlamıyla ortadan kaybolmamıştır. "Sorbon'da Langlois ve Seignobos **Tarih Çalışmalarına Giriş** el kitabında (1898) 'Tarihçi belgelerle çalışır. Belgelerin yerini hiçbir şey tutmaz. Belge yoksa tarih yoktur.' diyecek kadar konuya ödünsüz yaklaşanlarda (Sarı, 2007:38)"kopuşun çizgilerini büyük oranda kalınlaştırmıştır. Bununla birlikte "20.yüzyılla birlikte tarih giderek siyaset merkezli olmaktan toplum merkezli olmaya doğru kaydı. Antropoloji, Sosyoloji gibi disiplinlerin Annales gibi akımların etkisiyle tarih, sosyalbilim yönelişli bir aksa oturdu(Danacıoğlu, 2008:2). Ve böylece "belgelerin yerini hiçbir şey tutamaz" anlayışının yerini Bade'nin (Thompson,1999:24) ifade ettiği gibi "[h]içbir yazarın yazdıklarına bağlı değilim, kendi bildiklerimin yanı sıra gerçekleri bilen ya da hatırlayan sayısız güvenilir tanığa güveniyorum" şeklinde geronto tarih ve geronto sosyoloji lehine bir paradigma değişikliği almaya başladı.

Danacıoğlu (2008:77) tarihinin arşiv ve malzeme ile olan ilişkilerine "Tarihçinin mutfağının ağırlıklı malzemesi kâğıttır" şeklinde eleştirir. Sosyologlar içinde aynı eleştiri geçerlidir. Gerçekten de pozitivist felsefe sosyal bilimlerde egemenliğini kurduktan sonra birkaç çağ boyunca bakış açısı bu olmuştur. Yaşlıların hafızalarındaki sözlü bilgiler sırf yazıya aktarılmamış, arşivlere ve istatistiklere girmemiş diye araştırma süreçlerine dâhil edilmemişlerdir. Ancak yakın dönemde

gelişmeye başlayan “sosyal tarihçilik” maziye araştırma mutfağının “yaşlı insan” olabileceğini ileri süren bir fırsat yaratmıştır. Tarih ve sosyoloji arşivlerden yazılabilir, bu doğru olabilir ancak aynı ölçüde doğru kabul edilebilecek bir başka şey de yaşlıların “yaşayan belge” olarak görülüp görülemeyeceklerinin sadece bir bakış açısı meselesi olduğudur. Eski kuşaklar için yaşlılar önemli bir belge ve bilgi kaynağı olarak görülmüş ve onların hafızalarını bir başvuru kaynağı olarak değerlendirmekte sakınca görmemişlerdir. Öyleki, Ahmed bin Hambel, Şafii, Ebu Hanife, Tirmizi, Hz. Ali, Müslim, Buhari’nin eserlerinde de sözlü kaynakların mühim bir yer tuttıkları okuyan herkesçe bilinmektedir Buhari, Müslüm gibi hadis bilginleri hadislerin toplanmasında yaşlı bilgilerden destek aldıklarını belirtmişlerdir. Eski kuşaklar için değerli olan bu araştırma tekniğinin faydaları pekala günümüzde niçin yararlı olmasın.

Yeni kuşak antropologlar ve tarihçilerin belli ölçülerde kullandıkları bu tekniği sosyologlarda öğrenmeli ve kullanmalıdır. Geronto sosyoloji bugün kendini tekrar eden ve öğrencilerin ilgisini kaybetmiş sosyoloji için bir kurtuluş kapısı olabilir. Artık çok az öğrenci kendi bölümüne karşı duyarlı ve ilgili. Sosyolojiye ait birtakım kuramlar ve sürekli ezberletilen tanım ve isimlerden usanma noktasına gelmiş günümüz öğrencileri kendilerini sosyolojinin içinde bulamıyorlar. Uzak memleketlerdeki üç asır önceki bir takım toplumsal yapı ve ilişkileri öğreniyorlar fakat sokağındaki, mahallesindeki, ülkesindeki yarım yüzyıl önceki toplumsal yapı ve ilişkileri bilmiyorlar. Kendi ülkesinin, toplumunun sosyolojisini bilmeden mezun oluyorlar. Bu yüzden öğrencilerin sosyoloji derslerine karşı ilgi ve beklentileri düşüktür. Derslere olan ilgi ve beklentiyi arttırmak için sosyoloji bölümleri yaşlılarla çalışmayı merkezine alabilir. Örneğin norm konusu işlenirken sınıfa bir yaşlı getirilip onun dönemindeki normlar hakkında bildiklerini anlatması daha gerçekçi ve ilgi çekici olacaktır. Öğrenciler, yaşlılardan toplumsal yapı, toplumsal yapıdaki farklılık ve çelişkiler, sınıf biçimleri, gelenek, görenekler, sosyal ilişki üslupları ve biçimleriyle ilgili tanık olduklarını dinleyebilir. Sözlü sosyoloji, monoton ve yapay görünen sosyoloji derslerini zengin ve samimi kılabilir.

Sosyologlar toplumsal olayları anlamak istiyorsa sözlü sosyolojiye başvurmalıdırlar. Çünkü toplumsal boyutları olmayan hiçbir tarihi olay yoktur. Her tarihi vakanın içinde meydana geldiği toplumsal bir ortam ve koşul vardır. Vakaları ortaya çıkaran toplumsal koşulları anlamadan vakayı anlamakta mümkün değildir. Bütün toplumsal olgu ve olaylar yazılı olmadığında sözlüdür. Sözlü sosyolojide en iyi

yaşlı kuşakların hafızlarından derlenebilir. Tek mesele bu formasyonu gençlere kazandırmaktır.

Geronto-Tarih ve Geronto Sosyoloji Çalışmalarının İmkan ve Yararları

Ferro'nun yerinde ifade ettiği gibi *“Tarihçiler istedikleri kadar kitap yazsınlar, konferansçılar istedikleri kadar konferans versinler ve öğretmenler istedikleri kadar ders versinler; asıl geçerli olan şey insanların kendi deneyimleri ve yaşamış olduklarıdır”* (2003:3). Bu eleştiri sosyologlar içinde geçerlidir. Kültürün taşıyıcısı maddi belgeler ile sözdür; ancak çoğu zaman insanların kendi aralarındaki konuşmaları yani söz, maddi belgeden daha önce gelir. Bundan dolayıdır ki sözlü tanıklıklar bugün arşiv belgeleri kadar önemli kabul edilmektedir (Arslan, 2012:15).

Gerontolojinin ve gerontologların son yıllarda üzerinde durdukları en temel konuların başında sözü hafızlarında taşıyan yaşlıların “potansiyelleri” gelmektedir (Tufan:2003). *“Bütün bilim adamları yıllardan beri yaşlılığın verimsiz, pasif, bilgilerin ve becerilerin kaybolduğu bir yaşam dönemi olmadığını söylüyorlar”*(Tufan, 2003:171).

Gerçekten de yaşlılıkta bilgilerin kaybolduğu iddiası mutlak mıdır ya da bu iddianın sınırları olabilir mi?

Eröz'e atf yapan Şeker (2005) yaşlı Kazak ve Kırgız baksı'larının asırlar ötesinden gelen destanları mükemmel biçimde hafızalarında sakladıklarını belirtiyor.

Ksenefontov (2011) Yakutistan'da yaptığı saha araştırmalarını 60 yaş üzeri kişilerle yapmış ve şaşırtıcı biçimde onların çocukluk çağında öğrendikleri duaları ve çok sayıda ruhun karmaşık ilişkisini diri şekilde dinlemeyi başarmıştır.

Mardin, Diyarbakır, Hakkari çevresinde Antropologlar çok sayıda yok olmaya yüz tutmuş somut olmayan kültür unsurunu 80 yaş üstü insanlarla yaptıkları görüşmelerle kayıt altına almışlardır.

Tunceli ve çevresinde 2010-12 yılları arasında yaptığımız saha çalışmalarında 90 yaşın üstündeki yaşlıların yöreleriyle ilgili geçmiş bilinci ve birikimine yoğun şekilde sahip olduklarını, yarım asır önceki toplumsal yapıyı ve tarihi olayları diri şekilde hatırladıklarını bizzat müşahede ettik.

Yaşlıların deneyimleri ile özellikle teorik, pratik (gündelik yaşamda bilgeliğin kullanılması) ve üretici (varolan bilginin başkalarının yararı için kullanılması) yaşam bilgisi açısından değerlendirildiğinde yaşlılık dönemi, bir hazine niteliği taşımaktadır (Yıldırım ve Abukan, 2015:2). Demek oluyor ki, yaşlıların çoğu toplum, toplumsal yapı, gelenek, inançlar ve tarihle ilgili yeni bilgiler üretebilecek bir rezerv taşıyorlar. Bu rezervi bilimsel araştırmalarda temel kaynaklardan biri olarak kullanıp kullanmayacağımızı belirleyen temel noktaysa bakış açımızdan başka bir şey değilmiş gibi görünüyor.

Tarih ve sosyoloji öğretimi açısından yaşlıları toplumsal bir bilgi kaynağı gibi görmeye değer bulup bulmama meselesi yeterli sayıda ne tarihçinin ne de sosyologun gündeminde bile değildir. Hatta bu sayı sosyologlarda çok daha aşağıdadır. Toplumsalın bilgisinin, insanların, özellikle yaşlı olanların, beyninde birikmiş olabileceği bir çok sosyologun aklına bile gelmemiştir. Yaşlıların tarihe ait dile getirilmemiş “*kaçak bilginin*” taşıyıcısı olabileceği, eski kuşakların fazlasıyla bundan yararlandığı hatırdan çıkarılmıştır. Üniversitelerin sosyoloji ve tarih bölümlerinde yaşlıların yaşayıp gördüklerinin ya da “*onların yaşadıkları zaman ve yerlerin de anlatılmaya değer bir toplumsal tarihi olduğunu göstermeyi amaçlayan*” eğitsel çalışmalar, birkaç yüksek lisans, doktora tezinin dışında neredeyse söze konu edilmemiştir. Sosyolojide bu hemen hemen hiç konu edilmemiştir. Danacıoğlu’na (2008:30) göre bunun nedeni sosyal bilimcilerin insanla, hayatla bağının kopmasıdır: “[T]arih bir bilim dalı olma kaygısıyla kimyanın, fiziğin, biyolojinin laboratuvar malzemesiyle, astronominin teleskoplarla kurduğu ilişkinin benzerini belge ve arşiv ile kurarak rüştünü ispat etmeye çalışırken, arşivin, tarihçinin yegâne hammaddesini oluşturduğu düşüncesi de tarihçinin hayatla ve hayatın içindeki izlerle bağlarını kopardı”.

Tufan’ın (2003:14) dikkatimizi çektiği gibi, “*etrafımızdaki yaşlı insanların her biri aslında birer delil. Onlara bakmak yerine görmeyi becerebilmek*” gerekiyor. Başka bir deyişle “*Yaşlılar yalnızca yemek ve su verilecek, ölene kadar idare edilecek ve bakılacak vücutlar*” değildir (Thompson, 1999:145). Toplumsal olayları tam olarak anlayabilmek için bilimsel araştırmalarda belgenin yanında onların bilgilerini de hesaba koymak gerekir. Mesela Pomak yemek kültürüyle ilgili kıt olan yazılı kaynaklar pekte iç açıcı değilken Pomak yaşlılarla yapılan sohbetlerde bütün yemek detaylarını

öğrenmek mümkün hale gelmektedir. Bu yaşlı kimselerin hafızalarındaki bilgileri duyulan ihtiyacı açıktan ortaya koymaktadır.

Michelet (Thompson: 1999) araştırmalarında “*yaşayan belgeler*” olan “yaşlılardan” pek çok şey öğrendiğini, çoğu iyi malzeme olan bu bilgilerin üstelik kayıtlarda dahi olmadığını belirtme gereğini duymuştur. Counce (2008), en iyi tarihsel malzemeyi yaşlıların sağlayabileceğini dile getirir. Araz (1995) “*Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*” adlı çalışmasını Harput yaşlılara olmadan başaramayacağını altını çizirken, Kutlu'da (1987) “*Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*” adlı doktora tezinin ortaya çıkışında temel katkının köylerde, yaylalarda, oba ve çadırlarda kendisine içtenlikle bildiklerini anlatan Çemişgezek ve Pertek yaşlılarına sonsuz teşekkürlerini sunmaktadır. Dolayısıyla, Tufan'ın da (2003:12) ifade ettiği gibi, “[g]ençlere yön gösteren, yaşamın anlamını ve önemini idrak etmiş bir yaşlının sözlerinin yeri, kurumsal eğitimle doldurulamayacaktır. Sadece buda değil vatanperverlik gibi birleştirici duyguları genç kuşaklara öğretmek içinde yaşlılara ihtiyaç duyulur. “*Kentlerde doğup büyüyen çocuklarımıza domatesin mağazalarda yetişmediğini, bu ülkenin geçmişte yaşadığı zorlukları ve halkımızın tükenmeyen azmiyle nasıl yeniden ayağa kalktığını [ve vatan için] ölümün bile anlamlı olabileceğini gençlere yaşlılardan başka kim daha iyi anlatabilir*” (Tufan, 2003:17). Nitekim Akçalı'nın (2007) yaptığı araştırma çocukların, tarihi, aile büyüklerinden dinlediklerinde “*daha gerçek bir boyut kazandığını*”, “*günlük hayat içindeki olaylar arasında ilişki kurabildiklerini*”, “*masaldan somut bir hale büründüğü*” tespit etmiştir.

İnternet, twitter, instagram, facebook ile büyüyen bugünkü öğrencilerin soyut tarih, ne anlama geldiği anlaşılmayan sosyoloji tanım, kavram, kuram ve bilgisinden daha da çok ihtiyacı olan şey insani deneyim ya da hayat tecrübesi olabilir. Counce'nin (1999) ifade ettiği gibi, öğrencilerin, yaşlılarla kurdukları temaslar sonucunda çok az yerde karşılımlarına çıkabilecek “*bir derin ve duygusal insani deneyim*” kazanabilecekleri fırsatları yaratabilir. Öğrencilerdeki empati duygusunu geliştirebilir. Öğrencilerin internetten ulaşamadıkları yazılı belge ve bilgilerin olmadığı durumlarda tarih ve toplum hakkında daha fazla zenginlik, çeşitlilik ve bilgiyi yaşlılardan edinilebilirler.

Kütüphaneler, kitaplar ve arşivler daima burada olacaktır ama yaşlılar ölebilirler. Kyvig-Marty (2011:75) tam da bu bağlamda yaşlılarla çalışmanın “*aşağı inmekte olan bir asansöre tırmanmaya benzediğini*” söylemektedir. Kore Savaşı, Kıbrıs Harekâtı gibi

kategorilere indirgmeden her yaşının tanıklık ettiği bir “sosyal tarihe” erişmek için her biri bugün 70 yaş üzerinde olan “son tanıkları” değerlendirmeye almak durumundayız. Zira Yaman ve Erdemir’in (2006:139) dediği gibi “*sözlü geleneğin aktarıcısı konumunda olan yaşlı kuşakların zihinlerinde var olan bilgiler büyük önem taşımaktadır.*” “*Son tanıklar göçmeden*” onların belgelerde yer almayan hatıralarını derlemek tarihçiler ve sosyologlar için bir görevdir.

SONUÇ

Geronto tarih ve geronto sosyolojinin merkezinde bulunan yaşlıların toplumsal bilginin önemli bir parçasını oluşturduğunu kabul etmemek kimseye bir şey kazandırmaz. Yazılı kaynaklara girmeyen sadece hafızada yer alan çok sayıda kıymetli bilgi bulunduğunu herkes bilir. Yaşlılarla yapılacak çalışmalar ile daha çok sesi toplumsal bilgiye dahil edebilir, tarih ve sosyoloji bölümlerinde öğrencilerin derslerine olan ilgisini arttırabiliriz. Ani harabeleri, Truva, Çatalhöyük, Perge gezileri ne ölçüde tarih ve sosyoloji öğretiminde gerekliyse, aynı ölçüde yanı başımızdaki apartmanlarda oturan yaşlılar, bir sokak ötemizdeki huzurevleri, yaşlı bir akademisyen, yaşlı bir vali, yaşlı bir doktor yada yaşlı bakım evleri gibi yerleri de tarihe ve sosyolojiye bir yolculuk olarak hissetmek, yukarıda da savunmaya çalıştığımız gibi sadece bir bakış açısı meselesidir. Sözlü kaynakların tarih ve sosyolojiye katkısı, yazılı kaynaktan ne daha az, ne daha fazla olabilir. Her ikisi de yararlı sonuçlar doğurmaya adaydır. Üstelik bu türden uygulamalar, çağdaş eğitimin öğrenciler için öngördüğü “*aktif öğrenme*”, “*etkileşimli öğrenme*”, “*bilgisini kendi oluşturma*”, “*soru sorabilme*”, “*gerçek dünyaya ilişkin zengin deneyimlere tanıklık edebilme*” biçiminde yığınla fırsat oluşturabilecek olanakları da kazanım olarak verebilir. İyice monotonlaşan tarih ve sosyoloji bölümlerindeki eğitime beklenen heyecan ve ilgiyi kazandırabilir.

Geronto tarih ve geronto sosyoloji, öğrencilere zengin deneyimler sunan, bilişsel, duyuşsal, sosyal becerilerinin gelişmesine yararları olan, öğrencinin ezberlemek yerine yaparak-yaşayarak öğrenmesinin önünü açan, akademik başarıyı arttıran, yakın çevrelerine karşı bilincini duyarlı kılan ve bu yönde çevre ve topluma karşı farkındalığı geliştiren, okul ile gerçek dünya arasında bağ kuran, öğrencileri “*ortada ve görünür*” kılan, kendilerine olan güvenlerini arttıran ve öğretmenler için tarih ve sosyoloji derslerini ilginç hale getirmeye yarayan birçok güçlü tarafları olan bir yaklaşımdır.

Ayrıca bu yaklaşım araştırma, sorgulama, analiz etme, değişim gibi önemli süreçleri öğrenmede öğrenciler için yararlıdır.

Geronto-tarih ve geronto sosyoloji çalışmaları eskiye oranla gittikçe daha fazla taraftar toplamaktadır. Bugüne kadarki pratik bunu teyit etmektedir. Örneğin, Caunce (2008), Thampson (1999), İlyasoğlu-Kayacan (2006), Sarı (2007), Akçalı (2007), Aksoy (2007), Arslan (2012) gibi araştırmacıların çalıştığı örnekler iki alanda çalışacakları yüreklendirir niteliktedir. Eski kuşak tarihçi ve sosyologlar için arşiv ne ise geronto-tarihçi ve sosyologlar içinde yaşlılar aynı şeydir. Yüzyıllar önce yapılmış bir çömlek, tarihin araştırma nesnesi olabiliyor ve bunun güvenilirliğinden şüphe edilmiyorsa, dünün hakim-savcılığını, doktorluğunu, mühendisliğini, öğretmenliğini, bilim adamlığını yapmış, yüzlerce kritik kağıda imza atmış, akılcı finansal yatırımlar yapmış, parlak tahsilleri olan çocuklara sahip bu insan ordusunun anıları niçin aynı ölçüde güvenilir olmasın. Tek olması gereken, yanı başımızda duran bu tarih ve sosyoloji ordusuna ve onların hatıralarına karşı bakış açımızı değiştirebilmek, onları yük değil, bir kazanç olarak görmek, verecekleri bilgilerin tarih ve sosyoloji bilimine katkı sunabileceğine dair yansız düşünceler taşımaktır. Lehr'in (Tufan, 2003:15) ifadesinde olduğu gibi: *“yaşlılara bir kazanç olduklarını algılamalarına fırsat tanımak gerekir.”* Onlarsız yazılan bir tarih ya da sosyoloji bir tarafı iyi aydınlatan diğer tarafı karanlıkta kalmış bir el fenerinden farklı değildir. Yeni nesil tarihçi ve sosyologların bu deneyimli insan rezervini, başka bir ifadeyle *“yanı başımızdaki tarihi”* ve sosyolojiyi başucu bilimsel kaynaklar arasına koyması gerekir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, M. (2007).Doğu Anadolu kültürü üzerine bir inceleme. İstanbul: Yeni İnsan.
- Akçalı, A. Avcı (2007). Yerel tarih ve tarih eğitimine katkısı. İzmir:Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Araz, R. (1995). Harput'ta eski Türk inançları ve halk hekimliği. Ankara: Atatürk Kültür Mrkz.
- Arslan, Y. (2012). Yerel ve Sözlü Tarihin Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Etkileri (Tunceli Merkez Örneği), Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniv. Eğitim Bilimleri Enst. İstanbul.
- Aydın, E. (1992). Tunceli Aleviliği. Yayımlanmamış bitirme tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.
- Caunce, S. (2008). Sözlü tarih ve yerel tarihçi. Can, B. B. ve Yalçınkaya A. (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Çem, M. (1999). Dersim'de Alevilik. İstanbul: Peri.
- Danacioğlu, E. (2008). Geçmişin izleri, yanı başımızdaki tarih için bir klavuz. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

- Eröz, M. (1977). Türkiye’de Alevilik Bektaşilik. İstanbul: Otağ.
- Ferro, M. (2003). Açılış konuşması. Göral, S. Ö. (Haz.). Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşıma doğru. 20.yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesi, sempozyum, 10-12 aralık 1998, Brüksel, Belçika. s. 1-13. İstanbul: Tarih Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Gezik, E. (2000). Alevi Kürtler. Ankara: Kalan.
- Giyik, D. (1992). Ovacık yöresinde toplumsal yapı ve inanç sistemi. Elazığ: T. C. Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi yayımlanmamış bitirme tezi.
- Heredotos. (1973). Herodot tarihi. Ökmen, Ç. (Çev.). İstanbul: Remzi.
- İlyasoğlu, A. ve Kayacan, G. (Ed.) (2006). Kuşaklardaneyimler tanıklıklar. Türkiye’de sözlü tarih çalışmaları konferansı (26-27Eylül 2003). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Ingram, P. (2003). Sözlü tarih. Göral, S. (Haz.). Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşıma doğru. 20.yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesi, sempozyum, 10-12 aralık 1998, Brüksel, Belçika. s.52-54. İstanbul: Tarih Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ksenefontov, G. V. (2011). Yakut Şamanlığı. Bağcı, A. (Çev.), Konya: Kömen.
- Kutlu, M. M. (1987). Şavaklı Türkmenlerde göçer hayvancılık. Ankara: Sevinç.
- Kyvıg, D. E. ve Marty, M. A. (2011). Yanıbaşımızdaki tarih. (Özsoy, M., (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Sılan, N. S. (2010). Doğu Anadolu’da toplumsal mühendislik, Dersim-Sason. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Thompson, P. (1999). Geçmişin sesi: Sözlü tarih. Layıkel, Ş. (Çev). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye’de Yaşlanma ve Yaşlanmanın Sosyolojisi. İstanbul: Anahtar.
- Yaman, A. ve Aydemir, A. (2006). Alevilik Bektaşilik Nedir? İstanbul: Cem Vakfı Yay.
- Yıldırım, F. ve Abukan, B. (2015) Yaşlılıkta Bilgelik Konusunda Bir Derleme. Türk Psikoloji Yazıları, Haziran 2015, 18 (35), 1-9.